
Hambutud hammustused karistuspoliitikas

13. jaanuar 2022

Kogesime mõni aeg tagasi muret finantssektori üle – ilmnes, et nii mõnigi finantssektoris tegutseva isiku poolt järelevalvele kui ka avalikkusele antud vastus, lubadus või kinnitus ei olnud tõene, ning pigem soositi rahapesu tõkestamise reeglite eiramist. See tõi Eestis kaasa kahe panga sulgemise ja mõne makseasutuse tegevusloa võtmise.

Rahvusvahelist ajaloolist konteksti vaadates on selge, et finantssektor ei ole elu toimimise osas immuunne. Ikka ja jälle tuleb sektoris välja rikkumisi, olgu need siis kantud hooletusest, rumalusest

või suisa tahtlusest. Finantssektorit on pandud kaitsma järelevalved, kelle tegevust ja reageeringuid saab loomulikult alati kritiseerida või kiita, kuid oma tööd teevad nad riigi nimel, sõltumatult ja parimas võimalikus infoväljas, kasutades selleks seadusega antud võimalusi reageerida. Just viimane, ehk seaduslike reaktsioonide olemasolu erinevatele rikkumistele, teeb Finantsinspeksioonile täna tõsist muret.

On tõsiasi, et finantssektori karistuspoliitika raamistik, väärtemenetlused, on Eestis hambutud. See ei heiduta ega hammusta, on lihtsalt olemas. Elu on näidanud, et seda ei ole sisuliselt võimalik kasutada nii mõnegi keerukama ega suurema rikkumise korral. Miks see täna on endiselt nii, on järelevalvel raske mõista. Oleme juba aastaid kafkalikult väljendudes „oodanud seaduse sissepääsu ees“: küsides, paludes ja selgitades, miks on vaja karistuspoliitilisi lähenemisi kardinaalselt muuta, miks tänane süsteem toodab ja soodustab rikkumisi finantssektoris, miks peaksime looma lihtsamas vormis kiired ja tõhusad halduskaristused. Seda kõike põhjusel, et tänases praktikas ei ole meil nii mõnigi kord isegi mitte võimalik loodud karistusraamistikku kasutada – näiteks on aegunud võimalus karistada, või siis „upuvad“ asjad väärtemenetluse finantsidesse või puudub sellel igasugunegi mõte, teha suurettevõttele trahvi paar tuhat eurot.

Vaikselt tekkis Finantsinspeksioonil vahepeal isegi lootus, et saadud õppetunnid finantssektori karistuspoliitika tänasest hõredusest toovad kaasa karistuspoliitika ülevaatamise ja järelevalve saab lõpuks ometi õiguse määrata lihtsamaid ja tõhusamaid halduskaristusi. Neid küsimusi, nagu riigis heaks tavaks, arutati, analüüsiti, kohtuti. Kuid midagi pole tänaseks muutunud. Kümmeaastat on sisuliselt tammunud paigal! Oleme ikkagi seal, kus enne – finantssektori karistuspoliitika raamistik on sama, ehk suuresti eksisteerib see vaid aruteludes.

Riik on täna puhumas elu sisse varasematele sahtlisse jäänud eelnõudele 111 SE ja 94 SE, ehk tegu on eelnõudega, kus sisuliselt tõstetakse ka finantssektori väärtegade trahvimäärasid. See oleks justkui justiitspoliitiline hea valik mitte toimivale finantssektori karistusraamistikule. Järelevalvaja kindlasti on tänulik sellise muutmissetepaneku eest, sest ka kafkalikus ukse taga ootamises mingi vestlus ju uksehoidjaga toimus, aga tegu on suures pildis siiski ettenähtava ebaõnnestunud kosmeetikaga. Ei piisa näilisest suurest trahvist, kui väärtemenetlus kontseptsioonilt ei sobi finantssektorisse.

Väärteo vormis trahvimine pärsib finantssektoris tegutsevate ettevõtete tegevust. Oleme küll uuendusliku ja innovaatilise riigi kuvandiga, kuid finantssektoris järelevalve poolt tehtav väärteo trahv on suuremas osas maailmas mõisteta sisuliselt karistusena toimepandud kuriteo eest ja see omakorda võib vastava ettevõtte jaoks sulgeda nii mõnegi ukse. Ehk väärteo korras karistamine ei sobi finantssektorisse ka ettevõtete poolt vaadatuna ja see tuleb asendada lihtsa haldusõigusliku trahviga.

Positiivses noodis lõpetades, siis kooskõlastamisel on ka seaduseelnõu, millega justiitsministeerium on tegemas Konkurentsiametile erandit ja loob neile teatava halduskaristuse trahviraamistiku. Finantssektori karistusraamistiku toimimise eest muretses optimist loodab, et kohe-kohe saab ka Finantsinspeksioon halduskaristused ja mõnetuhande euro suurused ning ettevõtteid põhjendamatult sildistavad väärtekaristused on vaid tükike finantssektori kirjast ajaloo. Pessimist aga samas toonitab, et järgmistele suurematele rikkumistele saab Finantsinspeksioon vaid paberil ja teoorias reageerida kõrgete väärtetrahvide määradega, kuid praktikas neid endiselt vajalikus ulatuses ega kohaselt rakendada ei saa. Samuti jätkub tendents, kus Eestis toime pandud suurte rikkumiste eest korjavad trahvirahasid hoopis naaberriigid.

Siim Tammer